

виробництво в Австрійській імперії відставало від розвинутих країн Європи. На той час, коли загальна потужність парових машин у Франції становила приблизно 90 тис. кінських сил, Німеччині – 40 тис., в усій Австрії до 1841 р. використовувалися парові машини загальною потужністю трохи більше ніж 7,5 тис кінських сил.

Загалом чеські землі у першій половині XIX ст. щодо промисловості були однією з найрозвинутіших частин Австрійської імперії. Чеські землі, на відміну від словацьких, за доби промислової революції до середини XIX ст. вже впевнено просувалися шляхом формування великої капіталістичної індустрії, хоча порівняно із європейськими регіонами показники земель за основними галузями виробництва відставали або, у кращому випадку, знаходилися на середньоевропейському рівні.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Травин Д. Европейская модернизация. М.; СПб., 2004. - Кн. 1. С. 599.
2. Митрофанов П. История Австрии. - СПб., 1910. - Ч. 1. С. 149-150.
3. Хрестоматия по истории южных и западных славян. - В 3-х томах. - Минск, 1987- 1989.
4. История Чехословакии. В 3-х томах. Т.1. М., 1959.
5. Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до XX ст.). Курс лекцій: Навч. посібник /В.І.Яровий та ін. – К.: Либідь, 2001.
6. Кріль М.М. Історія Словаччини: Навч. посібник. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2006. 264 с.
7. История южных и западных славян. В 2-х томах. Учебник. Т.1. М.: Изд-во МГУ, 2001.
8. Краткая история Чехословакии: С древнейших времен до наших дней. - М., 1988.
9. Травин Д. Европейская модернизация. - М.; СПб., 2004. - Кн. 1. С. 595.
10. Зайцева О.И. Формирование рабочего класса в чешских землях в первой половине XIX века. Дис. на соис. уч. ст. к.и.н. - М., 1996. С. 46.
11. Landes D.S. The unbound Prometheus: Technological change a. industr. development in Western Europe from 1750 to the present. L.;Н.Y., 1969. – P. 169.
12. Історія південних і західних слов'ян. К., 1987.
13. Історія Чехії і Словаччини. Івано-Франківськ, 1999.
14. Краткая история Венгрии. М., 1991.

Богдан Левченко

ДИНАМІКА РОСТУ МОЛДОВСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ МАРСР В 1924-1940 РР.

У статті на основі аналізу документів і наукових робіт, проведено дослідження змін національного складу та чисельності населення Молдавської автономії у складі УРСР у 1924-1940 рр.

Ключові слова: національний склад, титульна нація, автономія, адміністративно-територіальні одиниці, перепис населення.

У 1924 р. у складі Української Соціалістичної Радянської Республіки (УСРР) була утворена молдавська автономія (Молдавська Автономна Радянська Соціалістична Республіка). Молдавська АРСР була створена з пропагандистською метою, щоб впливати на населення Бессарабії, яку не зуміли захопити більшовики у 1918 р. Особливістю автономії було те, що молдовани ніколи не складали більшість населення регіону.

Висвітленням даної проблеми займалися вітчизняні та зарубіжні науковці. Чисельність молдавського населення Півдня України вивчав Тучинський В. В його праці на основі широкого кола джерел досліджено етапи переселення, соціально-економічний та етнокультурний розвиток молдавської меншини Півдня України [8]. В фундаментальній праці Шишмарьова В. вказана чисельність молдован в Україні, та ті населені пункти де вони компактно проживали [11]. У дослідженні Репіди А. національному складу населення Молдовської автономії приділено досить мало уваги [7]. Національний склад та чисельність МАРСР досліджували історики самопроголошеної Придністровської Молдавської Республіки, такі як Бабілунга М. та Бомешко Б. [1].

Лівобережне Придністров'я тривалий час було прикордонною територією, тому етнічний склад населення значно відрізнявся від інших регіонів. В середині 90-х рр. XVIII ст. Придністров'я було приєднане до Російської імперії. Територія краю швидко почала заселятися українцями, росіянами та молдованами, що переселяються із Бессарабії. Чисельність населення Тираспольського повіту Херсонської губернії у 1795 р. становила 23 тис. чоловік. Кількість мешканців регіону стрімко збільшувалась і через 50 р. тут проживало вже 100 тис. чоловік, 1/3 з яких складали молдовани [6].

У 1897 р. був проведений перепис населення Російської імперії, за результатами якого чисельність мешканців Тираспольського повіту склала понад 300 тис. Поліетнічним залишався національний склад населення Придністров'я, адже більшість становили українці – понад 43 %, а молдовани складали 18 %. За наслідками перепису населення в Тираспольському повіті проживало 59754 особи молдавської національності [8, с. 137].

Вивчення етнічного складу регіону почалося лише в 20-х рр. XX ст., коли перед більшовиками постала проблема проголошення автономії. Проблема полягала у тому, що при невеликій кількості титульної молдавської нації не можна було говорити про створення великої й автономної молдавської адміністративно-територіальної одиниці. Також постала інша проблема, яка полягала у неможливості проводити чіткої політики коренізації через поліетнічність регіону. Радянське керівництво не взяло до уваги ці проблеми, тому що їм потрібна була автономія, існування якої впливало б на життя Бессарабії [10].

Вивченням етнічного складу займалися декілька комісій створених більшовиками. Першою за таку роботу взялася Адміністративно-територіальна комісія, створена Народним комісаріатом внутрішніх справ за дорученням ЦК КП(б)У. У Доповідній записці заступника наркома внутрішніх справ УСРР М. Черлунчакевича, загальна чисельність молдаван складала 177,7 тис. чоловік. Із них в Одеській губернії - 138,8 тис., в Миколаївській - 18,5 тис., Донецькій - 10,4 тис. Про Подільську губ., де проживала компактна маса молдаван, в цій статистиці даних не було, оскільки в 1920 р. Поділля було зайняте поляками.

Вивченням розселення та кількістю молдаван займалася комісія створена у 2-му кавалерійському корпусі Г. Котовського. Чисельність населення Придністров'я за її даними склала 220 тис. чоловік, що на 100 тис. більше ніж зазначила Адміністративно-територіальна комісія. Через значні похибки дані комісії Котовського були визнані помилковими, а саму комісію ліквідовано [4, с. 88].

Московська ініціативна група із утворення Молдавської Автономної Республіки подала ще більш завищені цифри. У своїй доповідній записці було вказано: «На лівому березі Дністра в межах колишньої Херсонської та Кам'янець-Подільської губерній компактно проживають не менше 500-800 тис., а за даними румун - до 2-х мільйонів молдаван, що відрізняються своїм національним побутом та розмовляють на румунському діалекті-молдавській мові» [5, с. 121].

На III сесії Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету, яка проходила 12 жовтня 1924 р. у Харкові було прийнято рішення про створення Молдавської Автономної Радянської Соціалістичної Республіки. Українське керівництво прохолодно відносилося до утворення автономії, проте наказ був виданий з Москви.

До 1926 р. лінія кордону декілька разів змінювалася і уточнювалася, аж доки її остаточно не утвердили на найвищому рівні. До складу Молдавської АРСР увійшла частина районів Одеської та Балтської округ Одеської губернії та окремі населені пункти Тульчинської округи Подільської губернії. На заході та південному-заході кордон Молдавської Республіки співпадав з державним кордоном СРСР. Це означало, що до складу МАРСР юридично включалась і територія Бессарабії. Загальна площа Республіки на час її створення склала 8,1 тис. км². [2].

В документах, що відображали національний склад населення, організатори Республіки шляхом фальсифікацій збільшили долю молдавського населення республіки до 48%. Влітку 1925 р. Голова Ревкому МАРСР Г. Старий офіційно оголосив статистичні дані національного складу населення Республіки. У відповідності з ними в Автономній Республіці проживало 545,6 тис. жителів, із них українців – 38,8%, молдаван – 32,1%, росіян – 11,7%, євреїв – 11,3%, представників інших національностей – 6,1% [9, с. 27-28].

17 грудня 1926 р. перепис населення МАРСР зафіксував її в розмірі 572 тис., із них українців – 277,5 тис. (48,5%), молдаван – 174,4 тис. (30,1%), росіян – 48,9 тис. (8,5%), євреїв – 48,6 тис. (8,5%), представників Інших національностей - 24,9 тис. (4,4%). Задokumentовано на території Молдавської автономії 851 населений пункт, які було об'єднано 216 міськими, містечковими та сільськими радами. З них молдавських було 85, а решта були або змішаними, або українськими, російськими, болгарськими чи іншими. На території МАРСР проживало 66,9% від загальної чисельності молдаван в Україні. Всередині самої автономії молдавське населення розміщувалось вкрай нерівномірно. Воно концентрувалось в шести придністровських районах, в двох з котрих складало абсолютну більшість [3, с. 157].

1929 р. столицю МАРСР перенесли з Балти в Тирасполь. За даними перепису 1926 р. тут проживав 301 молдаванин (1,4% населення). Однак, молдаван у Тираспольському районі, виключаючи місто, нараховувалось 16,5 тис. (38,5%), що створило більш сприятливі умови для проведення політики молдаванізації [8, с. 139].

Точну кількість молдовського населення на початку 30-х років визначити вкрай важко, адже цифри видавались кожен раз різні. Дані статистики щодо населення й національного складу МАССР публікувались в різноманітних статистичних збірниках та інших офіційних виданнях. Згідно з ними чисельність населення автономії зростала. В 1929 р. вона досягла 595,8 тис. чоловік, в 1930 р. – 603,4 тис. на початок 1933 р. – 615,5 тис. Ці цифри ґрунтувались на аналізі показників народжуваності й смертності в попередні роки [3, с. 22].

В зв'язку з суцільною колективізацією й голодом 1932 – 1933 рр. багато жителів Молдавської АССР померло чи втекло через Дністер. В радянських офіційних публікаціях чисельність населення Молдавської АССР на 1 січня 1935 р. визначалась на тому ж рівні, що й на початку 1933 р. – 615,5 тис. чоловік.

6 січня 1937 р. відбувся Всесоюзний перепис населення, який мав показати справжні дані населення МАРСР. Радянське керівництво сподівалося, що населення СРСР в цей період становитиме 180 млн. чоловік. Реальні дані показали, що підрахунки науковці були хибними, і всього в Радянському Союзі було зафіксовано 162 млн. чоловік. Перепис було оголошено помилковим, його організатори – репресовані, а самі матеріали перепису були знищені. Матеріали перепису не дозволяють точно відповісти на питання про національний склад населення Молдавської АССР. Всього в Радянському Союзі було зафіксовано 223,8 тис. молдаван, з яких 221,8 тис. проживали в Україні [2].

Новий перепис був проведений 17 січня 1939 р. на всій території Радянського Союзу. В Молдавській республіці було зафіксовано 599 тис. жителів. Молдаван в МАРСР було 171 тис. (28,54%), українців – 304 тис. (50,71%), росіян – 61,2 тис. (10,23%), євреїв – 37035 (6,18%), та ін. [1].

Отже, можна дійти висновку, що більшовики не полишали спроб захопити Бессарабію після 1918 р., адже тоді цього не вдалося досягти. Потрібно було створити плацдарм для майбутнього наступу і захоплення регіону. Радянська влада вдалася до створення молдавської автономії у складі Української СРР. Проблема була у тому, що молдовани складали меншість у регіоні, проте більшовиків це не зупинило.

Прослідкувати динаміку росту молдовського населення в МАССР важко, адже дані дуже різняться. Кожен перепис і підрахунок вівся зі значними фальсифікаціями фактів. На найвищому рівні віддавались накази про те, що потрібно правильно «підрахувати» кількість молдован і зробити їх титульною нацією регіону. Для цього спеціально створювались нові системи визначення національності пов'язані з мовою, віросповіданням та самоідентифікацією населення. Навіть це не допомогло значно покращити показники. Чисельність населення Молдавської АССР в 1939 р. збільшилась в порівнянні з 1926 р. на 26,8 тис. осіб і становила 171 тис. Проте існує проблема в тому, що точний відсоток молдован при проведенні перепису визначити неможливо, оскільки жоден з доступних методів підрахунку не був точним. Національні і демографічні зміни в Придністров'ї слід пояснювати не тільки природними причинами, але і політикою, яку проводив Й. Сталін, яка у 1930-ті рр. проявлялася у діях системи, терорі, голодоморі і репресіях.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Бабилунга Н. В. Приднестровский конфликт: исторические, демографические, политические аспекты/ Тирасполь: РИО ПТУ, 1998. 87 с.
2. Бабюх Ю. А. Молдавська АРСР в складі УРСР: формування території та національний склад населення (1924 - 1940 рр.): дис. канд. іст. уаук: 07.00.01. К.: Ін-т історії України НАН України, 2012. 219 с.
3. Галущенко О. С. Население Молдавской АССР (1924-1940 гг.). Кишинёв: Тип. Акад. Наук, 2001. 48 с.
4. История Приднестровской Молдавской Республки. Т.1. С.88
5. Начало большого пути. Сборник документов и материалов к 40-летию образования Молдавской ССР и создания и Коммунистической партии Молдавии. Кишинев, 1964. С. 121-122
6. Первая всеобщая перепись населения Российской империи 1897. Херсонская губерния. СПб., 1904. Т.47. С.74-75.
7. Репида А. Образование Молдавской АССР. Кишинев: «Штиинца», 1974. 181 с.
8. Тучинський В. А., Григорчук П. С. Чисельність та національний склад населення Молдавської Автономної Радянської Соціалістичної Республіки 1924-1940 рр. //Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Історія. 2007. №12. С. 136-140.
9. Хоменко А. Національний склад людності УСРР. Харків, 1929. С.27-28.
10. Черлунчакевич Н.А. Национальный состав Советской Украины. Харьков, 1925. С.62-63.
11. Шишмарев В. Ф. Романские поселения на Юге России. // Труды архива. Вып. 26. Ленинград: Наука, 1975. 244 с.

Павло Кравченко

ТОНІ ДЖАДТ ПРО «СПАДЩИНУ» ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ ДЛЯ ЄВРОПИ В ЛЮДСЬКОМУ ВИМІРІ

У статті викладений стислий зміст і зроблений аналіз однієї з проблем, яку розглядає Т.Джадт у книзі «Після війни. Історія Європи від 1945 року». Автор, використавши велику кількість джерел та літератури, на основі їхнього критичного осмислення показав драму народів Європи в перші роки після закінчення Другої світової війни.

Ключові слова: Друга світова війна, нацистська окупація, місцеве населення, смертність, переселення народів, репатріації.

Чергова книга відомого історика Т. Джадта, перекладена українською мовою, присвячена історії Європи від закінчення Другої світової війни до сьогодення. Автор виклав своє бачення післявоєнного періоду, ґрунтуючись на дослідженнях європейських та американських спеціалістів у різних галузях і сферах. Цікавими є його роздуми про спадщину війни для народів європейського континенту.